

El monument als caiguts: Notes documentals amb una reflexió final

Eugeni Perea

Un monument mai no resulta innocu, sinó que obeeix a l'interès de persones o entitats que volen destacar a través d'ell valors o idees que consideren rellevant, o que els hi serveixen de propaganda a la seva política o projecte cultural. El monument als Caiguts de Riudoms de la guerra de 1936-1939, aixecat a la plaça de l'Om, evidentment no s'escapa a aquesta premissa. La propaganda feixista que es desenvolupa a partir de la victòria de Franco, estimularà a la creació de símbols, monuments i al canvi de retolació de noms de vials urbans -entre moltes altres accions-, per tal de consolidar-se com a règim i escampar les pròpies consignes. A Riudoms els noms populars dels carrers són substituïts, principalment, per nomenclatures dels militars vencedors, i arreu de la documentació i dels llocs públics s'imposaran símbols i emblemes de representació falangista. Finalment, s'erigirà un monument a les víctimes de la guerra, però incloent només els noms dels caiguts en el bàndol vencedor.

Resseguint la documentació contemporània hom constata el grau de revenja institucional que es va tenir envers el sector social fidel a la República i a la legalitat constituïda, finalment vençut. Distintes persones protagonistes dels fets constaten aquest odi vers els republicans, així com el paper col.laboracionista de l'Església local. Els documents que hem vist sobre l'erecció del monument als Caiguts ho constaten ben clarament.

La idea de construir el monument la facilita J. Jansà, des de Barcelona, en una lletra adreçada al batlle de Riudoms Albert Font Virgili datada el 5 d'abril de 1939:

"El objeto principal de dirigirme a tí como primera Autoridad Municipal, es para exponerte la idea de erigir un monumento simbólico para perpetuar la memoria de los vilmente asesinados, durante la

dominación roja, cuyos familiares y amigos eran tan queridos para nosotros. Esto, a realizarse, no dejaría de mitigar el dolor de los familiares que tanta amargura han tenido que sufrir y para tí y camaradas de Municipio un orgullo que nuestra patria chica, erija en lugar preferente de la villa, un monumento a los caidos por la fúria marxista.

"Para tal obgeto inicio una subscripción pública, debidamente legalizada por tu autoridad, a la que yó contribuyo como primer donante, con la cantidad de 500 pesetas"¹

L'autor d'aquesta carta acaba demanant que la idea sigui recollida i desenvolupada pel consistori municipal. La resposta no es va fer esperar i, en el ple de l'11 d'abril del mateix any, s'aprova per unanimitat dels regidors la decisió de construir-lo²:

"en recuerdo principalmente del número importante de víctimas causadas en esta pacífica villa de Riudoms durante la dominación roja por las hordas marxistas y como tributo a rendir a los mismos y a los caidos por la Patria, se acuerda por unanimidad erijir un monumento en memoria

suya, y al efecto de llevar a feliz término este acuerdo se procede al nombramiento de una comisión..."³.

Malgrat tots aquests propòsits, per raons de dificultat de finançament l'obra restà paralizada fins l'any 1953, data en que l'ajuntament va reprendre el projecte, segons la nota del ple municipal que ho acordà:

"erección de un monumento a los caidos por Dios y por la Patria y restaurar las fuentes del Neptuno de la parte baja de la plaza de la Iglesia"⁴.

El disseny del monument va ser encarregat a Francesc de P. Adell Ferré, que va projectar-lo dins dels canons generals del franquisme i per això resulta tant similar al d'altres pobles. Segons la memòria que recull l'acord del ple municipal, l'obelisc tindria les següents característiques:

"Que se dedique a los Caidos por Dios y por España la Plaza del Generalísimo frente a las Casas Consistoriales haciendo una placeta octogonal adecuada al efecto y en su centro que se erija el Monumento, en forma de obelisco, construido con piedra tallada, con las alegorias apropiadas

El monument es va projectar segons els canons generals del franquisme i per això resulta tant similar al d'altres pobles. (Foto: Vicenç Llurba)

y con los atributos simbólicos de la Religión y de la Patria y que en lugar destacado se esculpan en la piedra sobre superficie bruñida los nombres de los caídos de la localidad"⁵.

La inauguració de l'obra s'ha via de fer coincidir amb les festes del beat Bonaventura Gran, pel mes de novembre d'aquell mateix any⁶.

Quan ha transcorregut més de mig segle després de la guerra civil, i quaranta tres anys de la inauguració de l'obelisc, l'ajuntament ha acordat traslladar-lo, peça a peça, al cementiri municipal. No hi ha dubte que la decisió respon a la demanda que, en aquest sentit, des de fa anys han expressat distintes veus⁷, i els mateixos partits polítics en campanya electoral. Si tenim en compte la nostra majoria d'edat democràtica -almenys de manera formal-, la decisió arriba però amb força retard, i quan bona part dels municipis catalans que tenien aquest problema ja fa temps que el van solucionar. En el cas de Riudoms el trasllat encara no satisfà, al meu entendre, un desig de justícia social i de caritat cristiana: que a la placa del monument hi siguin afegits els noms de les víctimes que hi falten o que tots siguin esborrats, readaptant l'escultura en un monument a la pau i a la concòrdia. Per altra banda no s'ha d'oblidar que al cementiri ja existeix un monument religiós a les víctimes "nacionals", les restes dels quals foren traslla-

Data al.lusiva a la inauguració del monument que figura al peu del mateix. (Foto: Vicenç Lluirba)

dades des del lloc de la seva mort fins a Riudoms⁸. Es produiria, doncs, la paradoxa de que dins d'un mateix espai funerari unes víctimes tindrien doble reconeixement, mentre que les altres restarien de nou marginades.

- 1-. La capçalera de la carta duu imprès el nom de l'empresa "Cooperativa de Queviures" i una adreça de Barcelona escrita íntegrament en català, paper reaprofitat de l'època anterior. Arxiu Històric Municipal de Riudoms(AHMR), *Correspondència*, 5-4-1939. Bona part de les informacions que ara s'inclouen en aquest article ja foren publicades en un estudi referit a l'"Església de postguerra (1939-1953): El cas de Riudoms", dins de l'obra *Amb el barret a la mà, homenatge a Ramon Amigó i Anglès*. Reus, 1989, ps. 121-137.
- 2-. AHMR, *Llibre d'actes*, 11-4-1939.
- 3- La comissió era formada per diver-

ses persones, encapçalades per l'alcalde i el rector. En una posterior sessió del plenari municipal es va ampliar la junta per a que hi entrés "D. Tomás Llecha Ribas por los relevantes servicios que él mismo podrá prestar", AHMR, *Llibre d'actes*, 27-5-1939

- 4-. AHMR, *Llibre d'actes*, 19-11-1953, f. 79r.
- 5-. AHMR, *Llibre d'actes*, 20-8-1954, f. 100. Una llista completa de víctimes de la guerra -d'ambdós bàndols-, va ser publicada per primera vegada a la revista *Lo Floc*, núm. 80, juliol-agost de 1986, ps. 34-35.
- 6-. AHMR, *Llibre d'actes*, 7-9-1954, f. 3.
- 7-. Així ho recull, en un article, Josep M. Virgili, "Monument a la pau", dins *Lo Floc*, núm. 41, gener de 1983, p. 9.
- 8-. "para la construcción en la capilla central del cementerio de esta villa del Monumento dedicado a los caídos por Dios y por España hijos de esta población", AHMR, *Llibre d'actes*, 8-2-1942, f. 37.

Caixa Tarragona

CERAP

SEU SOCIAL

HORARI D'ESTIU

De dilluns a divendres
de 7 a 10 del vespre

Tel./Fax 76 80 60